

GÂNDIREA CRITICĂ ȘI TEXTUL LITERAR EPIC

"Nu poți învăța pe nimeni nimic.
Poți doar ajuta să se descopere."

Galileo Galilei

În practica școlară, fiind convingși de necesitatea și de importanța formării capacității de receptare a valențelor educative în diverse contexte de către elevii pe care îi îndrumăm, am privit acest complex fenomen ca pe un obiectiv major. De aceea, **formarea competențelor de dezvoltare a gândirii critice și interpretare a textului literar** reprezintă analiza diferitelor și complexelor caracteristici ale gândirii critice și de interpretare a textului literar epic.

Educația înseamnă echilibru în sfera rațională și cea afectivă sau sentimentală. De aceea în procesul de dezvoltare a ideilor, atitudinilor și comportamentelor, normele etice și estetice receptate pe baza studiului textului literar pot corija educația omului.

Ca urmare a acestor aspecte, ne propunem ca, în lucrarea pe care o vom elabora, să identificăm metodele eficiente prin care mesajul educativ/uman/moral al unui text literar să ajungă la elev.

În cadrul orelor de limba și literatura română, valorificarea gândirii critice este o necesitate și o modalitate de a forma deprinderi de gândire logică având drept scop determinarea elevilor de a citi cu atenție sarcinile de lucru și de a utiliza toate resursele de care dispune în vederea educației sale optime. Literatura română aduce în fața elevului modele de viață, de comportament, de atitudini și cadrul didactic îi rămâne menirea de a dirija procesul educativ în scopul de a selecta și de a pune în practică aceste valori și asumări, de către elev, în plan personal.

Viitorul este al celor care interpretează informația critic și descoperă singuri adevărul. Persoanele ce gândesc critic sunt mai susceptibile de a fi manipulate și mai sigure pe convingerile lor. Cunoștințele au valoare atunci când sunt utile. Iar ceea ce știm determină ceea ce putem învăța. Trebuie să înțelegem că Gândirea critică este un rezultat și nu o materie de studiu. De aceea este important să învățăm elevii să răspundă la cea mai importantă întrebare: „de ce?”¹

Gândirea critică analizează în ce constă gândirea critică și creativă în contextul învățământului modern.

¹ Critical thinking // http://en.wikipedia.org/wiki/Critical_thinking;

¹) Jeannie L. Steele, Charles Temple „Lectura și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice”, vol. 1,2

Ghid pentru profesori - centrul Educația 2000+

Gândirea critică constă în procesul mental de analiză sau evaluare a informației, mai ales afirmații sau propoziții pretinse de unii oameni a fi adevărate. Ea duce la un proces de reflecție asupra înțelesului acestor afirmații, examinând dovezile și raționamentul oferit și judecând faptele.

Ea declanșează procese cognitive complexe, care încep cu acumularea de informații și se termină cu luarea de decizii.¹

Analizăm cadrul necesar pentru dezvoltarea gândirii critice:

1. Timpul - avem nevoie de timp pentru a forma noi opinii, a explora idei, convingeri și experiențe anterioare și pentru a exprima puncte de vedere. Comunicarea ne oferă ocazia de a prezenta ideile și de a realiza feedback-ul.
2. Permisivitatea - este o diferență între crearea oportunităților de exprimare și manifestarea indulgenței. Oferirea acestor condiții nu înseamnă a accepta o gândire superficială
3. Diversitatea - odată ce elevii se simt liberi a-și expune propriul punct de vedere și renunță la convingerea că există un singur răspuns corect, apare diversitatea de opinii și idei.
4. Implicarea activă este esențială pentru dezvoltarea Gândirii Critice.
5. Asumarea de riscuri cognitive - ridiculizarea ideilor încătușează gândirea și nu va fi tolerată
6. Respectul
7. Valoarea - când elevilor li se solicită doar/mai ales să reproducă ceea ce li s-a explicat în ziua precedentă (oral/scris) ei conchid că învățarea pe de rost a ideilor altora este esențială. Dacă dorim să evităm acest lucru, atunci trebuie să le spunem elevilor ce anume așteptăm de la ei, ce apreciem mai mult, aplicând alte metode și cerându-le alt feedback.

Încercăm să evidențiem o serie de strategii didactice care promovează dezvoltarea gândirii critice:

Activitatea Elevului	-Exprimă puncte de vedere proprii
- Realizează schimb de idei cu ceilalți
- Argumentează
- Pune întrebări pentru a înțelege lucrurile
	- Cooperează în realizarea sarcinilor
Activitatea Profesorului	- Organizează și dirijează învățarea
- Facilitează și moderează activitatea
- Ajută elevii să înțeleagă
- Acceptă și stimulează exprimarea unor puncte de vedere diferite
- Este partener în învățare

Modul de realizarea

învățării

- Prin apel la experiența proprie, euristic
- Promovează învățarea prin colaborare
- Accent pe dezvoltarea gândirii prin confruntarea cu alții

Modul de evaluare

- Măsurarea și aprecierea capacităților
- Accent pe elemente de ordin calitativ

Metodele didactice, procedeele și tehnicile de comunicare în studierea textului epic, propune studierea textului literar în clasele gimnaziale prin metode didactice, procedee și tehnici de comunicare didactică care trebuie să se realizeze printr-o manieră complexă, care prevede atât comprehensiunea, receptarea, analiza, interpretarea și aprecierea celor citite, cât și transferul achizițiilor literar-artistice și lingvistic-comunicative în situații noi, desprinse din viața de zi cu zi.

Textul este un factor-reper în dezvoltarea competențelor de comunicare, el se pretează unei examinări funcționale.

Pe baza experienței didactice în proiectarea și desfășurarea lecției de lectură literară, în modul de lucru cu textul literar, s-a putut constitui un model de studiere a literaturii, având ca bază textul literar, îndrumările, întrebările și exercițiile din manuale, model structurat astfel: convorbire pregătitoare pentru familiarizarea elevilor cu noua operă; comprehensiunea, încadrarea operei în volumul din care face parte, a fragmentului în ansamblul operei; situarea operei în timp, evaluarea relației acesteia cu viața; lectura model a textului literar; citirea explicativă, pe unități logice, explicarea cuvintelor necunoscute; analiza, explicarea titlului operei; evidențierea structurii operei (împărțirea pe capitole, motto-uri), a modurilor de expunere; prezentarea acțiunii, a subiectului, a conflictului, rezumarea întâmplărilor; discutarea modalităților narative (cine povestește, la ce persoană, timpurile verbale ale povestirii, povestirea lineară, povestirea în povestire, rememorarea etc.); caracterizarea personajelor (principale, secundare, pozitive, negative, comparații cu alte personaje, semnificația acestora dedusă din atitudini, comportament, idei exprimate, valorile morale, civice analizate la nivel elementar de abordare, procedeele de caracterizare); interpretarea, raportarea la specificul textelor literare; aducerea de argumente pentru a motiva apartenența operei la un gen literar, la o specie literară; valorificarea în cadrul lecțiilor, în relație cu textul din manual, a lecturii suplimentare a elevilor.

Propunem și un algoritm de studiere a unui text epic:

- **comprehensiunea:**
 1. a) încadrarea textului: autor, operă etc.;
 2. b) lectura expresivă a textului;
 3. c) (explicarea cuvintelor necunoscute, explicarea titlului);
- **analiza, descifrarea textului:**
 1. a) prezența naratorului (forme verbale, pronominale);
 2. b) identificarea ideilor principale;
 3. c) subiectul pe scurt;
- **interpretarea textului:**
 1. a) identificarea temei;
 2. b) viziunea despre lume a scriitorului.

În ceea ce privește particularitățile analizei literare, trebuie precizat faptul că este de preferat renunțarea la analizele prea complexe, știindu-se că școala nu pregătește critici literari, ci formează cititori de literatură. În plus, este necesară aplicarea analizei literare ca mijloc de apropiere de operă și de apropiere a operei, de înțelegere a mesajului de bază al acesteia, de achiziționare a modelelor culte de comunicare în limba română. Un rol aparte în predarea textului la lecțiile de limba și literatura română îl are lexicul. Foarte mulți elevi au nevoie nu numai să audă cuvântul nou, ci și să-l „vadă” în imagine, să-l citească și, desigur, să-l utilizeze cât mai des în alte construcții.

Interpretarea textului literar analizează intenția de a supune analizei noi modele și strategii de abordare pedagogică, pragmatic – metodologică, a dublei axe real – potențial destinate ameliorării conduitei de învățare în confruntarea elevilor cu dificultățile generate de subtilitatea înțelegerii și interpretării textelor literare.

Pornind de la ceea ce preciza pedagogul Ioan Cerghit² în contextul supus analizei – “lectura, ca tehnică fundamentală de muncă intelectuală, îndeplinește multiple funcții: de culturalizare; de învățare propriu-zisă (de instruire și autoinstruire); de informare și documentare” (Cerghit I, 2006, pag.174), lectura cărții reprezintă pentru cititorul elev, dar și pentru omul modern o cale eficientă de acces la valorile culturii, oferindu-i o metodă esențială și importantă de perfecționare profesională și de cultivare permanentă. Aceasta ne introduce și “ne menține în intimitatea creației literare, în actualitatea textelor științifice și a celor tehnice, este o metodă esențială de instruire și tinde să devină și o tehnică, absolut necesară, de informare și de documentare”³(Șchiopu, 2009, p.58).

² Cerghit, Ioan, *Metode de învățământ*, Ed. Polirom, Iași, 2006

³ Șchiopu, Ursula, *Psihologia copilului*, vol. I și II, E. D.P.2009

Așa cum remarcă B. Schwartz se constată o adevărată prăpastie care apare la unii elevi între „*a ști să citești și a ști să înveți, a ști să explorezi ceea ce citești, adică să te slujești cum trebuie de acest mijloc specific care este textul tipărit*”⁴ (1976, pag.157) o incapacitate și o dificultate din partea acestora de a reține și de a folosi maximum de informație de pe urma lecturării textului scris, firave deprinderi și capacități de a utiliza tehnici și strategii raționale și eficiente de lectură a textelor.

În acest context, conceperea și dezvoltarea unui model didactic complet, a unor tehnici de lucru de cuprindere a etapelor înțelegerii și interpretării textului literar, care să ofere puncte de sprijin concrete cititorilor elevi în activitatea la clasă, precum și în afara ei, apare ca o necesitate stringentă. Cercetările noastre vizează elaborarea unui ansamblu de modalități practice, suficient de eficace și eficiente, de facilitare a înțelegerii și interpretării textului literar pentru elevii din ciclul gimnazial. Avem în vedere constituirea acestor practici într-un model coerent care, în opinia noastră, urmează să îndeplinească câteva cerințe, câteva caracteristici, să fie ușor aplicabil în activitățile cu cititorii elevi, să fie accesibil posibilităților lor de lucru.

Prof. Olimpia CHIȚU

Școala Gimnazială Hamcearca, jud.Tulcea

⁴ Schwartz, B., *Educația mâine*, E.D.P., București, 1976